

3.1 Varude ja püügisektori olukorra kirjeldus

1. Kalandussektori põhialuseks oleva **ressursi olukorda** Eestis **võib pidada suhteliselt heaks. Arvuliselt ei vasta siiski ligi poolte** meile oluliste **varude majandamine** veel täielikult **säästliku kasutuse põhimõtetele**.
2. Veekogude rohkus ja looduslikud tingimused tagavad Eestile mitmekesise kalavaru ja loodusliku taastootmise võime, samas on **koelmupaikade arv oluliselt vähenenud** seoses keskkonnamuutuste ja inimtegevusega. **Koelmupaikadest aga sõltub kalavaru suurus.** Vältimatult on vaja jätkata nii koelmute kui ka elupaikade taastamisega, liigse püügisurve vähendamisega, püügivahendite selektiivsuse tõstmisega ning kalade asustamisega liigikaitse eesmärgil. Veekogude hea uuritus ning järjepidev kala- ja keskkonnateaduse areng on loonud eeldused kalavarude ökosüsteemipõhiseks majandamiseks, mis kätkeb lisaks kalapüügile ka muude oluliste mõjuteguritega (kalatoidulised röövloomad, keskkonnamuutused, võõrliigid jt) arvestamist või nende mõjutamist.
3. **Elektrooniliste vahendite kasutuselevõtt** on harrastuspüügil toonud soovitud mugavuse kalapüügile ligipääsul (94% toimingutest on elektroonilised) ning andmeesitusel.¹ Elektrooniliste vahendite kasutamine kogu sektori kontekstis **on loonud võimalused kulutõhusaks ja riskipõhiseks järelvalveks.** Alakasutatud on aga tänapäevaste elektrooniliste lahenduste potentsiaal kutselise ranna- ja sisevete püügi aruandluses (6,5 % toimingutest on elektroonilised), vaatamata sellele, et võimekus on loodud.²
4. Vaatamata elektrooniliste vahendite kasutamisele, mis on loonud eeldused kulutõhusaks ja riskipõhiseks järelvalveks, survestab **Keskkonnainspektsiooni toimimist inimressursi nappus** ning struktuuri pidev reformimine. Seda on mõnevõrra aidanud **leevendada tulemuslik koostöö vabatahtlikega** eeskätt kudeaegse kaitse korraldamisel lõheliste jõgedel aga ka nn „kaldad puhtaks“ prügikoristuskampaaniate näol. Suurem kaasamine aitaks veelgi tõhustada järelvalvet ning tõsta avalikkuse keskkonnateadlikkust. Ressursi nappusest tingituna tegeletakse järelvalves peamiselt vaid oluliste rikkumistega. Töömahtu suurendavad järjest karmistuvad ELi nõuded kalasaagi käitlemise ja raporteerimise osas ning kasvav harrastuspüük.
5. **Läänemere traalpüügisektoris on viimasel kümnendil läbi viidud oluline püügivõimsuse vähendamine**, mille tulemusena on **püügivõimsus püügivarudega vastavuses.**³ Sektori efektiivsuse tõusu ja püügivõimsuse vähendamist on soodustanud individuaalsete ülekantavate kvootide (ITQ) süsteemi kasutuselevõtt. Kui aastal 2004 oli Läänemere traalisektoris 153 kalapüügilaeva, siis aastal 2017 oli 25 ettevõtet kokku 33 laevaga.⁴ **Püügimaht** aastas **on suurusjärgus 50 000 tonni kilu ja räime kokku.**⁵ Praeguse laevastiku võimsuse juures on võimalik püüda ka veidi rohkem, kuid **varude olulisel suurenemisel võib selles laevastikusegmendis tekkida püügivõimsuse puudujääk. Tursapüüki pole** varude halva seisundi tõttu **viimasel 5 aastal sisuliselt teostatud** (alla 200 tonni).⁵ Läbi efektiivistamise on sektor muutunud elujõuliseks ja investeerimisvõimeliseks, kuid finantstoe olemasolu peetakse siiski oluliseks.
6. **Kaugpüügilaevastik**, kus tänaseks on võrreldes 10 aasta taguse ajaga (12 laeva) alles 4-5 laeva⁴, **tegutseb Kirde- ja Loode-Atlandi** kalanduspiirkondade rahvusvahelistes **vetes**, Teravmägede ning Gröönimaa vetes. **Püütakse põhjatraalidega peamiselt krevetti, turska, meriahvenat ja**

¹ Keskkonnaministeeriumi teadus- ja harrastuskalapüügi andmekogu (TEHA) <http://kala.envir.ee/>

² Maaeluministeeriumi kutselise kalapüügi register (KIR) <https://kir.agri.ee/#/login>

³ Eesti Läänemere traallaevastiku püügivõimsuse analüüs. Eesti Mereinstituut 2012

⁴ Maaeluministeerium. Kalalaeva register

⁵ Maaeluministeerium. <https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/kalamajandus-ja-kutseline-kalapuuk/puugiandmed>

süvalesta, mille kogusaak on ca 10 000-13 000 tonni ehk ligemale 16% Eesti kutselisest kalasaagist.⁶ Varasemalt suurimat saaki andnud Loode-Atlandi krevetivarude vähenemisest tingituna on meie ajaloolised püügivõimalused moratooriumi all (piirkonnad 3M ja 3L) ning see sunnib alternatiivina vaatama rohkem reguleerimata liikide ning kolmandate riikidega sõlmitud kalanduslepingute poole. ELi püügivõimsuse piirang pidurdab juba praegu kaugpüügi arengut, sest vanade laevade asendamine uutega (mis on veidi võimsamad), rääkimata lisalaevadest, ei ole hetkel võimalik. Meie peamiste ajalooliste krevetipüügivõimaluste taasavanemisel NAFO konventsiooni alal võib selle potentsiaali täielikul ärakasutamisel tekkida seetõttu raskusi.

7. Ligi 20% ehk ca 14 000 tonni Eesti kutselise kalapüügi saagist püütakse ranna ja sisevete püügil, kus opereerib ligemale 1400 loa omanikku ca 2500 loale kantud kaluri näol.⁷ Rannapüük merel toimub 12 meremiili ulatuses või kuni 20 m samasügavusjooneni ning püüki teenindavad väikesed kohalikul tasandil olulise tähtsusega kalasadamad ja lossimiskohad. Kalasadamad ja lossimiskohad vajavad investeeringuid infrastruktuuri taastamiseks, seadmetega varustamiseks ja multifunktsionaalsuse edendamiseks. Püügi alustena kasutatakse peamiselt kuni 12m pikkuseid kalalaevu, mida on registrisse kantud 2017. aasta lõpu seisuga 2044 (1555 rannapüügis ja 489 sisevetel). Võrdlusena, 2004. a oli registreeritud kalalaevu rannapüügis 887 ja sisevetel 357.⁸ Püügivõimalused antakse välja püügivahendite piirarvudena (peamiselt võrgud, mõrrad) ning lisaks aastase lubatud saagina Peipsi-, Lämmi ja Pihkva järvel (kokkuleppel Vene Föderatsiooniga) ning räimepüügil kastmõrraga Liivi lahel. Suuresti segapüügil baseeruv kalasaak moodustub peamiselt räimest, ahvenast, kohast, lestast, latikast, haugist ja särjest. Peale kalapüügi toimub ka agariku varumine. Segmenti iseloomustab kohati liigne püügikoormus⁹, mis toob kaasa hulgaliselt erinevaid piiranguid või püügi sulgemise piiratud ajavahemikul. Püüki takistavad ka looduslikud tingimused nagu ilmastik ja jääkatte teke ning piirkonniti arvukad hülge- ja kormoranasurkonnad, looduskaitsest tulenevad püügipiirangud, jm. Püügist saadav tulu keskmisena on rannapüügil väike ning kalapüük ei ole püügiandmete kohaselt enamikule kaluritele ainukeseks sissetulekuallikaks (nt 30% loa omanikest püüavad alla 200 kg kala aastas).¹⁰ Läänemere traalpüügile ja kaugpüügile sarnast püügivõimsuse vähenemist ei ole ranna ja sisevete püügil läbi viidud. Nii nagu teisteski segmentides tagab ranna ja sisevete püügis oskusteabe, traditsioonide edasikestmise ja konkurentsivõime ajaloolise püügiõiguse süsteem ehk püügiõigust on võimalik parandada. Väikesed püügikogused ja kala vähene väärindamine ei võimalda samas piisavaid sissetulekuid ning segmenti üldine investeerimisvõimekus on seetõttu madal. Toetatud struktuuridena tegutsevad kalurite esindusorganitena kalanduse kohalikud algatusrühmad kaheksas kalanduspiirkonnas (8), mille kaudu on sektori jaoks vajalikke investeeringuid olulisel määral toetatud läbi kohalike arengustrateegiate rakendamise.
8. Eestis toimuva kutselise kalapüügi segmentides on EL toetuste abil panustatud püügivahendite, sadamate, kala külmutamis- ja esmatöötlemise võimekuse arendamisse, kuid investeerimisvajadus laevastiku uuendamise ja vajaliku infrastruktuuri järele teatud piirkondades on endiselt olemas. Maailmas järjest suurenev loomse valgu vajadus tagab potentsiaalse turu Eesti kalatoodetele. Suurimaks probleemiks kõikides segmentides on

⁶ Statistikaamet

⁷ Maaeluministeriumi kutselise kalapüügi register (KIR) <https://kir.agri.ee/#/login>

⁸ Maaeluministerium. Kalalaeva register

⁹ Eesti riikliku kalanduse andmekogumisprogrammi täitmine ja analüüs, teadusvaatlejate paigutamine Eesti lipu all sõitvatele kalalaevadele ning teadussoovituste koostamine kalavarude haldamiseks aastatel 2015-2017. Lõpparuanne. Eesti Mereinstituut 2017.

¹⁰ Maaeluministeriumi kutselise kalapüügi register (KIR) <https://kir.agri.ee/#/login>

laevastiku aga eeskätt laevapere või kalurite vananemine ning sageli konkureerib sektor tööjõu osas rahvusvaheliselt.¹¹

9. Looduses käimise ja puhkamise ning ühe vaba aja veetmise viisina tegeleb harrastuspüügiga **üle 100 000 harrastuskalastaja**¹², mis muudab selle kõige populaarsemaks hobiks Eestis. Peamisteks **püügiobjektideks on ahven, haug särg ja teised kohalikud kalaliigid** ning aastas välja **püütavad kogused küündivad sõltuvalt aastast mitme tuhande tonnini**.¹² Kalastajatel on loodud laialdased võimalused kalapüügiga tegelemiseks kasutada lubatud mitmekesiste püügivahendite (peamiselt erinevad õngpüünised) ning püüda lubatud liikide suure arvu tulemusena. Õigusaktidega on muuhulgas reguleeritud **igaüheõigus** ning veekogude ja **kallasraja kasutamine**, kuid kallasrajale juurdepääsu tagamine vajab suuremat tähelepanu. Pääsemist veekogudele on lihtsustanud ka arenevad väikesadamad – taastatud on kaisid, muule jm infrastruktuuri sh rajatud slippe, olmehooneid jne. Tänu püügilubade elektroonilisele soetamisele ja aruandlusele on harrastuskalapüügi administreerimise koormus viidud miinimumini ning kõikidele on tagatud **lihtne ja võrdne ligipääs harrastuspüügile**. Mitmed harrastuspüügi huviobjektiks olevad varud kattuvad ranna ja sisevete kutselise kalapüügi huviobjektidega ning sageli on seetõttu varu kaitseks lahendusi leida keeruline ja **kutseliste ning harrastajate huvide võrdne kaitse on tõsine administratiivne väljakutse**. Esindus- ja **katusorganisatsioonidesse kuulub** võrreldes valdkonna populaarsusega **väga väike arv harrastajaid**. Selle tõttu on kalastusklubide **kaasa rääkimise võimekus poliitika kujundamisel kesine** ning majanduslik suutlikkus suhteliselt madal. Harrastuspüügist laekunud tasudest on vahendeid suunatud harrastuskalapüügiga seonduvate projektide toetamiseks läbi SA KIKi. Toetatud on projekte alates uuringutest kuni kalapüügivõistluste, laagrite ja infrastruktuurini.¹³ Nõudlus sellise toetuse järele on areneval sektoril suur.

¹¹ Tööhõive Eesti kalandussektoris. Eesti Maaülikool, Tartu 2006

¹² Eesti harrastuskalapüügi kvantitatiivuuring. Eesti Uuringukeskus OÜ, 2016

¹³ SA Keskonnainvesteeringute Keskus